

nak hajszolták, megakarták ölni, és megszeretették magukat vele, s mindig magára hagyták. És csak az a két ember mocorgott körülötte, akikhez sem a gyűlölet, sem a szeretet hatalmas bilincse nem kötötte őt. És ezután egyszer – sétatidőben – egy másik ajtóhoz vezették. Al Boháken megtorpant, mert e szokatlan tényben, e mögött a szokatlan ajtó mögött talán a zsák sötétsége, az égető ostor és a pörölyként sújtó bunkó várja. Tudta, hogy harcolni fog, s ez lesz az utolsó küzdelme. Ismét a napfény, és íme, ott volt előtte a sövény, s mögötte – jól sejtette hát, hiszen tudta –, mögötte ott lapul az Árok és benne a halál. De az árok másik partján ott állott „Ö”, intett, kiáltott, és hívta Al Bohákent. A ló megremegett, elnevette magát, eltűnt minden keserősége és félelme, földrendítő vágtába kezdett, mert mielőbb ott akart lenni, Nála. Átugrotta a sövényt, lendülete továbbrepítette, horkolva, megroggyanva fékezett. „Ö” hozzárohant, átölelte a nyakát, Al Boháken pedig körül táncolta, mint egy ártatlan fergeteg.

A gyülekezőnél Al Boháken is félt, de félelme kisebb volt, mint a többieké, hiszen a hátán „Ö” ült, „Ö” beszélt hozzá, „Ö” nyugtatta és simogatta. A verseny tétje nagy volt, s noha óriási, tökéletes természetével Al Boháken királynak látszott, mindenki nevette a lassú, gyáva, nagy lovat. Csodálkoztak lovasának bátorságán, naivitásán, és tudták – hiszen szakértők voltak –, hogy vagy a ló Őt, vagy Ő Al Bohákent, belenyomja a földre. Amikor elindultak, Al Boháken előretört, de „Ö” csendesítette, s noha Al Boháken futni akart, megcsendesítette. Valahol hátul voltak, s Al Boháken nagyon vigyázott a lendülő patákra. „Ö” sokáig semmit se szólt, nem beszélt hozzá, s Al Boháken kicsit sértődötten szedte a lábait. Aztán megérezte a térdek enyhe szorítását, lassan és nyugodtan kezdett előremenni, s bár a szeme lángolt, még mindig nem hallotta azt a szót. Jöttek az akadályok, és „Ö” végre megsimogatta Al Bohákent. Éppen ideje volt, Al Boháken már nem zsörtölődött magában. Buzgalmában akkorákat ugrott, hogy csak úgy fröccsent szét a pázsit. Al Boháken látta, hogy itt is, ott is csattan már egy-egy útés, de nyugodt volt, tudta, hogy őt nem fogják megütni. Beérték a boy közepére, s ebben az iszonyú tumultusban egyszerre véget ért az óvatosság, mit sem számított Al Boháken megaóvása. Meg is rúgták, visszahorkant a tettesre, de nem törődött vele. Szétnyomta maga előtt a lovakat, s amint hatalmas feje és szügye közeledett egyhez-egyhez, az ijedten kotródott előre. Megállíthatatlanul, mint a fekete vihar ment előre, s egymás után maradtak el mellette a győzelemre kiszemelt karcsú paripák. Győzni akart! Mit bánta ő ezeket a primadonnákat! „Ö” érte akart győzni, „ÖT” vitte a harcba, most volt AL BOHÁKEN.

– Jól van – mondta „Ö”, és ebben a torlódó káoszban, noha érette a harc mámore, Al Boháken nem vesztette el a fejét. „Ö” beszélt hozzá. Al Boháken szemét is elborította a mások által felvert por és repülő fű, dühítette a fájdalom, akkorát ugrott, hogy mind a négy lábával, messze az ároktól ért földet. Ekkor már a lelátón sokan felálltak, s gyanakodva ámulatlan néztek. Már csak két ló volt előttük. És csak két akadály. Al Boháken nekiment a sövénynek, hasát már súrolták az ághegyek. S akkor ott, előtte, mint a lázálom, ott vergődött az egyik.

– Ne nézz oda!

Al Boháken nem tudta, mit mondott „Ö”, de érezte, hogy ez a hang, amióta ismeri, először, riadtan, segítségért kiált. Keserű, fájdaimas szeretet töltötte el, mit bánta már, mi lesz vele, mi lesz a sorsa! Most már mindenki felugrált, az emberek tátott szájjal ordítottak, hogy az égig zengett, de Al Boháken csak az „Ö” hangját hallotta.

– Hajrá, szívem!

Két hosszal győztek. Al Boháken már kifújta magát, és most idegesen kapkodta a fejét, mert mindenfelől furcsa kis villámokkal vakították. Karattyoltak körülötte, tapogatni akarták, „Ö” azonban nem engedte. Kivette Al Boháken szájából a zablat, a kápára akasztotta a kantárt, és elballagtak az istálló felé. Mint két, nyugdíjas tornatanár.

A szerző Ki vagy te? – Ábel! című (Szépirodalmi, 1967) kötetéből.

A szerző Ki vagy te? – Ábel! című (Szépirodalmi, 1967) kötetéből.

ORAVEC JÁNOS

Az öreg favágók...

A havas tájon keresztülrobogó gyorsvonat ékezőkocsija középső asztalánál ültem. Egyedül. A jégvirágos ablaküveg tényszerem melegétől nyitott kisablakán néztem a didergő, derengő hajnali világot.

– Egy ham and eggs – mondta az álmos pincér, és letette elém a reggelit.

Sonka és tojás. Arcomat meglegyintette a frissen készült étel melege és a sült tojás jellegzetes illata, amely önkéntelenül is arra kényszeríti az embert, hogy a sótartóért nyúljon.

Több évi távollét után, hazafelé rohant velem a vonat. Hazafelé, oda, ahol születtem, tehát a múltba. Az öreg Barkóczi jutott eszembe, az első felnőtt ember, akivel az életben először együtt reggeliztem. Tojásrántottát ettünk sült szalonnával.

*

Barkóczi Józsefet az egész bányatelep ismerte, de róla életéről senki nem tudott semmit. Azokkal a favágókkal került a mi vidékünkre, akik az új bánya megnyitásához az utak, a vasút és a nagyfeszültségű távvezeték megépítéséhez nagy területen kiirtották az erdőt. A telepen sok volt a gyerek és sok volt a kecske. Mi a látványos, hangos munka miatt mentünk az irtáshoz, szinte mindennap; a kecskéket a földre került dús, zöld lombok, gallyak csalták oda. Tisztes távolból néztük, hogyan faragnak be fejszével egy-egy faóriás törzsébe, és mint fűrészelik a másik oldalról. Aztán elhangzott a kiáltás: „Vigyázz! Dől a fa!” Ekkor egy pillanatra, mintha megállt volna az élet. Mindenki a faóriás koronáját figyelte. Még a kecskék is abbahagyták a kérődzést. A fa törzse enyhén megremegett, aztán eldőlt olyan hatalmas reccsenéssel, mintha valami óriás felhő-nagyságú vásznat tépett volna szét egyetlen mozdulattal. Kidőlt egy fa, és ez olyan gyorsan történt, mint mikor fejlődéstől elesik a harcós. A hirtelen beállott csendben érezni véltem a faóriás hatalmas suhintása által kavart légáramot, és néhány pillanatig úgy tűnt, mintha a nap megszűnt volna melegíteni és csak szikrázóan világítana.

Sok fa halálát végignéztem. Látam, hogyan ássák, tépik ki a tuskókat, a gyökereket is a földből. Lassan megszoktam a friss vágott tölgy kesernyés szagát, de a favágók munkájának nyomát nem. Esténként ott üldögéltünk a volt erdő szélén és néztük a távoli földkunyhók előtt lobogó tüzeket, amelyek a favágók vacsoráit főzték. Gyerekeknél szokatlanul keveset beszéltünk, és a meztelen lábunkat melegítő kecskék durva szőrét simogattuk. Ámulva néztem a kopár hegyet és arra gondoltam, hogy nem lesz nekünk már erdőnk sohasem.

Az egyik este odajött hozzánk egy szakállas favágó, vederrel és kannával. Megállt előttünk, letette a két edényt és ezt mondta: „Hozzatok vizet, hazavihettek cserébe néhány hasáb fát.” Mi szótlánul felálltunk, hátrat fordítottunk és elindultunk a völgybe, a telepre. A kecskék úgy jöttek utánunk, mint a kutyák.

Ősz lett, mire lecsendesedett az erdő. A döntött törzsek nagy részét elszállították már, a madarak pedig új fészkeket kerestek, építettek. Párosával, mint valami civil hadsereg, a favágók végigvonultak az Erdősoron a vasútállomásig. Hátizsákot vagy zöldre festett katonaládát cipeltek, két válluk, karjuk tele volt zsákdarabbal beburkolt szerszámokkal, fejszékkel, baltákkal, fűrészekkel. Az állomás melletti kocsmá egy szempillantás alatt megtelt velük.

A tömegverekedés okát azóta sem lehetett kideríteni. Őt favágót és négy bányászit vittek el a mentők a kórházba, és vagy húsz embert kellett bekötözni a helyszínen a bánya orvosának. Azon az estén hat pár csendőr sétált a telep rosszul megvilágított utcáin.

A favágók közül akkor egy nem utazott el a többiekkel. Visszament a földkunyhóhoz, és egy darabig ott is lakott. Az

erdéssel járta az erdőt. Mindenki tudta a nevét, s ha valamelyik gyerek rossz fát tett a tűzre, így ijesztgette az anyja: „Majd odaadlak Barkóczinak!” Hetenként egyszer lejárt a hegyről a telepi boltba, s ilyenkor szinte elcsendesedett az utca. Mi, gyerekek, a kerítéslecek közül figyeltük az alacsony, erős testalkatú embert.

Később a bányában dolgozott, és egy régi elhagyott barakkban élt magányosan. A bányát nem sokáig bírta. Nem fogadták be az emberek, vagy talán hiányzott neki az erdő mérhetetlen szabadsága. Először a bánya főtanácsosának vágta, aprította fel a tűzifát. Aztán sorba járta a házakat. Élelemmel, használt ruhával, ritka esetben egy kis pénzzel fizették meg a munkáját. Így jutott el a mi udvarunkba is.

Szó nélkül nekifogott a munkának és csak akkor hagyta abba, amikor anyám reggelizni hívta. Ketten ültünk a kis konyha viaszosvászonnal borított asztalnál, és tojásrántottát ettünk sült szalonnával. Én ugyan inkább csak figyeltem. Öregembernek tűnt már akkor is. Borotvátlan, ráncos arca felett szinte világított sima, fehér homloka. Szőkés, őszes haja úgy állt, ahogy nőtt, előre, a homloka felé. Neki sem volt frizurája, mint a régi szegény embereknek általában. Szeme szintelen volt, és csak fáradt tekintete vitt bele valami életet. Őszes bajusza szája két sarkáig ért. Leginkább a régi, gallér nélküli fehér ing vonta magára a figyelmemet, amit nagyrészt viseletes, sok-gombú mellény takart. Kabátja nehéz, fekete posztóból készült, amely a vállaknál barnásra fakult. A sűrű cejg-nadrág ráncaiban, gyűrűdéseiben finom fűrészpor tapadt, de fűrészporos volt ormótlan, szíjfűzős bakancsa is.

Lassan, komótosan evett, és csak saját bicskáját használta. Két kattánás jelezte, hogy befejezte a reggelit. Az egyik a bicskáé volt, amit nadrágzsebébe sülyesztett, a másik pedig a zsebóráé, amelyet mellényzsebéből húzott elő, és megszabadítva a puha rongyoktól, felnyitotta fedelét. Tenyerén tartotta egy darabig az órát, nézte, aztán azt is eltette. Felállt, és szó nélkül visszament dolgozni.

Az ablakon keresztül láttam, hogy leült a fatuskóra, elővette a pipáját a kabátzsebből. Megtömte dohánnyal, meggyújtotta, aztán térdére fektette a fejszét és fanyelű háromlélű reszelővel elkezdte élezni. Ezután következett a kisbalta. Lassan, egyenletesen húzta, vonta rajta a reszelőt. Mire kialakult a pipája, ezzel is végzett. Ekkor kimentem utána, és leültem a közelében a farakásra. A fémkávéval ellátott keresztvágó fűrész szinte sirt a reszelő alatt. Csak ezután fektette a fűrész a fatuskóra, és a börtarisznyájából előhalászott kis kalapáccsal hajtogatni kezdte a fogait. Egyiket jobbra, másikat balra. És ekkor váratlanul megszólalt, hogy belerezdültem. Ezt mondta:

– Ez külön tudomány. Úgy kell csinálni, hogy egyformán fekdjenek el a fogak, és egy se törjön el.

Délben már arra oktatótt, hogyan kell a fűrészsel bánni.

Este pedig megkaptam tőle aznapi béremet, életem első keresetét, egy soha nem hallott, csodálatos mesét.

Azt a nyarat ezután együtt töltöttük el. Fegyverhordozója lettem; én vittem a fűrész és a fejsze, segítettem neki a munkában. Ő pedig megosztotta velem ételét, tapasztalatát az életben, tudását a munkában. Talán csak én láttam néha mosolyogni, talán csak én hallottam köhögésében fulladó nevetését, és a bányatelepi gyerektársadalomból talán csak én ismertem az erdőt olyannak, amilyen valójában. Mert az eddig hallott mesékben az erdő a félelem világa volt. Sötétnek mondták, ahol eltévednek a mesehősök, ahol sárkányok, ördögök, boszorkányok, gonosz manók lakoznak. Józsi bácsi meséiből az erdő a maga csodálatos világával a szegény emberek táplálója, az üldözöttek oltalmazója volt.

Minden reggel ott vártam Józsi bácsit a Kőfal utca végén. Átadta a fejszét és a fűrész, aztán ballagtunk egymás mellett. Munkába mentünk. A telepi gyerekek egyik része irigyelt, másik része kicsúfolt. De én nem törődtem velük.

A munka leginkább fűrészeléssel kezdődött. Felraktuk a fűrészbakra a fát, egyik lábunkat rátettük a bak merevítő lécére, bal kézzel rátámaszkodtunk a beszorított fára, aztán egyenletes mozdulatokkal megindítottuk a fűrész. Finom fűrészpor hullott a földre, meg-megcsillanva a napfényben. Nem fűrészeltük végig a fát, hogy fennmaradjon a bakon. S mikor így

tuskóra szeleteltük, ledobtuk a földre – mintegy varázsütésre, széthullott. Megtanultam a fejsze kezelését is. A fenyőtuskókat én hasogattam el, a tölgyeket, a bükköt az öreg vállalta magára. Estére szép sorba raktuk a felhasogatott tűzifát, én pedig még rendbe is raktam, ki is sepertem az udvarnak azt a részét, ahol dolgoztunk. Örültem a munkának s láttam, az öreg is vidámabb lett.

Ha nem volt munkánk, Józsi bácsi barakkja előtt ültünk a lócán. Az öreg szerszámgyereket faragott, mert ilyen munkát is vállalt. Így készítettem el életem első fejszenyelét hasított gyertyánfából. Durván kifaragtam a kívánt méretre, aztán rás-pollyal, majd törött üveggel finomítottam a formát. Az öreg megnézte és megdicséért.

Azon a nyáron azonban akkor sütött rám legszebben a nap, amikor az erdőt jártuk Józsi bácsival. Korán, harmatos fűben kezdtük a napot. Gombát és gyógynövényeket kerestünk, vadgyümölcsöt szedtünk, gyantát gyűjtöttünk. Józsi bácsi néha megállt, letörte a fa derekáról a taplót, nézegette, és közben a fák sokféle betegségéről beszélt. Ismerte valamennyit és a betegség okozóit is. Elmondta, milyen fajta rontó gombáktól korhadnak, revesednek a fák, miért ártalmas a tölgyliszthar-mat, a cincér, az araszoló hernyó és a búcsújáró lepke.

Ha délfelé megpihentünk, rendszerint szalonnát sütöttünk. megfaragtuk a nyársat, rátűztük a szalonnát, tetejébe még egy fej vöröshagymát. Az erdei séta meghozta az étvágyat. A sült szalonnára friss forrásvizet ittunk kopott kulacsból. Az öreg ezután meggyújtotta a pipát, én pedig leheveredtem a fűbe és néztem a kék égboltot. Hatalmas, bejárhatatlan erdőkről mesélt, ahol azelőtt élt, dolgozott és sokszor a felhők fölött járt.

Egyszer megkérdeztem tőle:

– Józsi bácsi! Meddig élnek a fák?

Az öreg elgondolkozott. Kivette a szájából a pipát, és csendesen mondta:

– Sokkal tovább, mint az emberek. Emberi szem észre sem veszi, miként öregednek. De egyszer ők is meghalnak. Télen halnak meg. Csendesen. Tavasszal nem hoznak rügyet, nem bontanak levelet. Ez a favágók sorsa is. Az öreg favágók is télen halnak meg. Először elkezdnek fázni, ami a favágóknál az öregedés jele. Aztán csendesen meghalnak. Én is télen fogok meghalni. A múlt télen már észrevettem, hogy fáznak. Fázni, öregedni nehezebb, mint meghalni...

*

Ez jutott eszembe ott, a havas tájon keresztülrobogó gyorsvonat étkezőkocsija középső asztalánál. Közben kihűlt előttem a reggeli. Intettem a pincérnek, elviheti.

– Nem ízlett, uram? – kérdezte?

– De. Igen finom volt.

A pincér alig észrevehetően megvonta a vállát, és elvitte az érintetlen ham and eggs-et.

Az állomástól messzi még a ház, ahová igyekeztem. Jólesett a gyaloglás. Éreztem, hogyan poroszkál a szél és néhány hópehely a homlokomon, arcomon.

Anyám úgy fogadott, mintha csak tegnap mentem volna el.

– Sütök hamarjában egy kis tojásrántottát. Biztos megéheztél a hosszú úton.

Aztán sokáig beszélgettünk. Elmondta, ki mindenki ment el az élők sorából, mióta nem jártam otthon.

– Hát az öreg Barkóczy? – kérdeztem izgatottan. – Él-e?

– Nem – válaszolta anyám közömbösen. – Meghalt.

– Meghalt?

– Meg.

– Mikor?

– A múlt télen.

– Télen?

– Télen.

– Beteg volt?

– Nem. Nem betegeskedett. Csak fázott. Azt mondják, az orvosnak is azt panaszolta, amikor meglátogatta, hogy fázik. Örökké fázott...